

ANDRÉ SAMPERS

THE LETTERS OF BLESSED PETER DONDEERS *

SUMMARIUM

Anno 1947 epistulae aliaque scripta beati Petri Donders, ex originalibus et copiis in Neerlandia conservatis desumpta, tribus fasciculis lingua originali neerlandica edita sunt a p. Marino van Grinsven (1885-1950), tunc temporis Causae vicepostulatore: insimul 44 epistulae et 9 alia scripta. Anno 1908 vero 12 epistulae beati cum quibusdam aliis scriptis minoribus a p. Ioanne Walle, ad colligenda scripta Petri Donders in Suriname existentia publice deputato, Romam missae erant. Hae epistulae, quae sagacitati p. van Grinsven effugerunt, hic eduntur, ita ut nunc omnes epistulae Petri Donders hactenus notae studiosis faciles sint accessu. Quamquam fieri potest, ut aliae epistulae beati inveniantur, id tamen parum probabile videtur, quia per annos omnia archiva et manuscriptorum collectiones, quibus in casu ducenda est ratio, iteratis vicibus excussa sunt.

Certe non abs re est occasione proximae sollemnis beatificationis Petri Donders epistulas eius nondum editas publici iuris facere. Genus scribendi enim uniuscuiusque non pauca circa eiusdem animum et indolem revelat. Quod in re nostra clare manifestat beati simplicitatem, omnino alienam ab omni affectatione. Donders scribit sine flosculis et vanis ornamentis, modo potius tenui et nonnunquam parum accurato. Quod tamen ei minime vitio dandum esse videtur: altiora enim amplexus erat quam quae scribendi artificem in suo opere movent.

Etsi in omni indagatione critico-scientifica studiosus ad epistulas lingua originali neerlandica vulgatas recurrere debeat, opportunum videtur earum quasdam saltem hoc fasciculo lingua magis nota vulgandi. Cum lingua neerlandica non inter linguas sic dictas 'mundiales' recen-

* Though the solemn beatification of our confrere Peter Donders has not been held yet — it is scheduled provisionally for spring or early summer of 1982 — we call him Blessed, because the process was concluded in the papal audience of the Cardinal Prefect of the Congregation for the Causes of Saints on September 11, 1980: «ita ut ad sollemnem beatificationem ven. Petri Donders, uno tantum miraculo iam approbato [die 10 maii 1979], quandocumque deveniri queat».

seatur, ideoque documenta hac lingua edita non omnibus, quibus interest, prompti sint aditus, sequenti articulo tres epistulas in linguam germanicam versas adiungemus. Has tres ex 53 notis epistulis beati selegimus tam quia ipsius actuositatem missionandi bene illustrant, quam propter personas, quibus datae fuerunt. Ambobus enim, decano Gerardo van Someren et confratri Aegidio Vogels, a iuventute sua Donders sese peculiari confidentia et gratitudine coniunctus sentiebat. — Dicit semel atque iterum evangelisationi in Suriname varia obstacula impedimento esse, sed Deo adiuvante et benedicente — pro qua gratia assiduae preces fundandae sunt — bonae fruges obtineri poterunt.

In fine sequentis articuli adiungentur duo curricula vitae a Petro Donders annis 1874 et 1879, iussu superiorum regularium, conscripta. Quae summae autobiographicae multas notitias praebent circa ipsius vocationem a prima infantia ad sacerdotium, ad quod assequendum multa obstabant, et dein circa vocationem ad Congregationem SS.mi Redemptoris; ita ut haec scripta iure ac merito historiae vocationis beati considerantur. Sub finem alterius curriculum Donders loquitur de missione anno 1868 incepta inter Indianos, pristinos Guyanae incolas, quae ei ultimis viginti vitae annis summopere cordi erat. — Curricula ambo praebentur lingua latina, qua lingua inter processus beatificationis acta inveniuntur. Quaedam tamen parum accurata et menda in textum versum irrepta correximus.

INTRODUCTION

Letters are certainly among the best guides to one's personality. Understandably, then, a critical edition of Blessed Peter Donders' letters has been proposed to coincide with his forthcoming beatification, just as a similar project was considered for Saint John Neumann's canonization in 1977¹.

Bringing out a complete edition of Donders' correspondence would, no doubt, be much easier than producing such an edition of Neumann's letters. First, we can confidently assume that practically all of Donders' extant letters are known today². After many years of thorough research, it is rather unlikely that other letters will come to light³. Second, the number of Donders' extant letters is very limited. All together only fifty-three are known. Third, the content of these letters is usually fairly straightforward. They certainly do not require an elaborate critical ap-

¹ Cf. *Spic. hist.* 24 (1976) 242-243; also *Studia Neumanniana*, Roma 1977, 55-56.

² In some of his letters Donders mentions others which have been lost. Such losses are all the more easily explained when one considers that several letters were sent to friends and to members of his family, who often passed them to others interested in his work.

³ In any case, we cannot reasonably indicate, as a possible source of other letters, any archives or collections of manuscripts other than those already ransacked.

paratus for a proper understanding⁴. Fourth, no letters received by Donders are known. This fact too, deplorable though it may be, simplifies the compilation of his correspondence which, consequently, has to remain limited to the letters written by him.

Nonetheless, on further consideration, the original plan for bringing out a critical edition of all Donders' letters was dropped for the following reasons.

In 1947, the Dutch Redemptorist Fr. Marinus van Grinsven — at the time vice-postulator of Donders' cause⁵ — published forty-four of his letters, either from the originals kept in various archives and by private persons in the Netherlands, or from copies when the originals proved untraceable⁶. There is no reason whatsoever to question the exactness of the texts in van Grinsven's edition, as we know, from personal consultation, of his indeed scrupulous accuracy in this sort of work⁷.

Moreover, recently we ran a random check of the published letters against photostats of the originals and found the given text correct or, at least, acceptable⁸. Donders' handwriting is not always clear and his style is occasionally rather clumsy⁹. This presents some difficulties, at times, in ascertaining the exact wording of the text and its sense. One can differ sometimes with van Grinsven's interpretation but, on the other hand, it is obviously based on a good acquaintance with Donders' hand and a fair knowledge of the historical context¹⁰.

⁴ The subject matter of the letters is practically limited to his own and his confreres' missionary work, its difficulties, and its prospects. Though, humanly speaking, the work is unsatisfactory, he is convinced that it will succeed with the help of God, to whom he turns in constant prayer. In the letters written from the leper colony in Batavia, he often talks of his own and his charges' daily needs and asks his superiors to provide for them.

⁵ Fr. Marinus van Grinsven (1885-1950) had been teaching for many years in the juvenate and in the studentate (moral theology) of the Dutch Redemptorist Province. Thereafter, he was rector of different houses until he became novice master (1939-1946). Vice-postulator of Donders' cause since February 26, 1936, he did everything to make the saintly man known and venerated among his compatriots and even beyond. An obituary note is found in *Analecta CSSR* 23 (1951) 186-189.

⁶ Seven letters written by Donders during the years 1842-1861, when he was a secular priest, are published in No. 10 of the series *Peerke Dondersreeks*, Tilburg 1947, 32 pp. The other thirty-seven letters from the years 1867-1886, when he was a Redemptorist, are published in No. 11 of the same series, Tilburg 1947, 48 pp. Hereinafter, this series will be indicated as: PDR.

⁷ In all his activities Fr. van Grinsven was rather meticulous.

⁸ I wish to thank Frs. Marius van Delft and Leo van de Laar who kindly provided me with the photostats in January 1980.

⁹ Donders' letters, especially those of later years, show anything but skill in penmanship. One gets the impression that in the course of time writing became somewhat of a task for him and that he felt a certain uneasiness applying himself to it. But who would blame an apostle to the lepers for this? He had so many other and more important things to devote himself to.

¹⁰ In 1934 van Grinsven became editor of the periodical *Het Petrus Donders Tijdschrift* and after some time he had to support it with his own contributions. For his writings (articles and booklets) on Donders, see PDR, No. 20: *Geschriften van en over de eerbiedw. Petrus Donders*, Tilburg 1949, 32 pp.

A few corrections, however, should be made concerning the documents included by van Grinsven in his edition. As he did not find either the originals or the copies of two letters, he translated them back into Dutch from the Latin version given in one of the volumes printed for Donders' beatification process¹¹. Both will now be edited from the originals among the documents added to this article¹². Then, van Grinsven included in his edition one document, dated October 14, 1882, that certainly is not a letter written by Donders¹³. It is an excerpt from the notes made by Bishop Johan Henri Schaap, vicar apostolic of Surinam during the years 1880-1889, who seems to render in direct speech a verbal or written communication from Donders¹⁴.

Van Grinsven's edition of Donders' letters, moreover, is imperfect inasmuch as it is not complete. He was unaware of the fact that in 1908 a number of Donders' letters had been sent from Surinam to Rome¹⁵, where, until recently, they have been kept in the archives of the Congregation for the Causes of Saints¹⁶. Through the good offices of our postulator general, Fr. Nicola Ferrante, in December 1979 we obtained these documents which are now deposited in the general archives of the Redemptorists in Rome¹⁷. These documents are published below. This means that henceforth all the letters of Blessed Peter Donders known today are easily accessible to the historian¹⁸.

As we pointed out earlier, the reader of Donders' letters sometimes

¹¹ *Positio super Introductione Causae Servi Dei Petri Donders*, Romae 1913, *Summarium* 593-594 (the letter of September 14 [not 12], 1880) and 594-595 (the letter of January 2, 1881). These texts were taken from the *Copia publica* (MS) of the documents submitted for the cause during the process held in Paramaribo, vol II, f. 792r-794r.

¹² Documents Nos. 6 and 9. In the chronological list of Donders' letters Nos. 29 and 33.

¹³ PDR, No. 11, p. 61, n. 32.

¹⁴ Van Grinsven translated the excerpt back into Dutch from the Latin version in the *Positio...*, *Summarium* 598, doc. 27. Here is a reference to the *Copia publica*, vol. II, f. 801v. The original Dutch manuscript with Mgr. Schaap's notes, a sort of a diary or journal of the Surinam mission, is kept in the diocesan archives at Paramaribo. First he transcribes the diary kept by his predecessor, Mgr. Johan Swinkels, for the years 1865-1875, then he adds his own for the years 1876-1889. Altogether 269 pp.

¹⁵ Fr. Johan Walle, who on April 10, 1908, was officially entrusted with collecting the writings of Donders extant in Surinam, made a report on his findings on August 2, 1908. The original report is kept in the archives of the Congregation for the Causes of Saints, Rome.

¹⁶ Eleven original letters and one in copy were sent over from Surinam together with Fr. Walle's report.

¹⁷ Hereinafter abbreviated as: AGR.

¹⁸ That is, to the historian who understands Dutch. As this language, however, is not widely known among scholars of other nationalities, we think it useful to include in the next article a few of Donders' letters in a German translation and two autobiographical papers in Latin. Moreover, we want to draw the reader's attention to the fact that a Latin translation of thirty-five letters, made for the beatification process, is kept in AGR. Photocopies thereof may be had on request.

encounters difficulty in ascertaining the exact wording of the text and in understanding its precise sense. In order to produce a readable text, therefore, it seemed advisable to introduce a few minor modifications.

The documents published below are transcribed literally, except that several evident misspellings have been corrected. The old, now antiquated spelling has, of course, been retained. A few words and syllables omitted by Donders have been added in brackets. In accordance with standard practice the punctuation — rather neglected in the originals — has been modernized. The use of capitals has been considerably reduced, though in a few cases (e.g., de Goede God, i.e., the good Lord) capitals have been retained, when their use somewhat typifies Donders' writing style¹⁹.

All these modifications — which do not change the text itself — have been made to facilitate contemporary reading²⁰.

When we obtained the documents at the end of 1979, several of them were in a poor condition. Before they were sent over to Rome in 1908, some had not been kept with great care and had suffered seriously from the humid tropical climate. The outer edges of a few letters have been damaged. Moreover, in some places the ink has spread and corroded the paper. Where words or parts of words have been lost, we have tried to complete the text including our additions in pointed brackets. When this was not possible, or the addenda remain dubious, this is indicated in a footnote.

There follows now a chronologically arranged list of all the known letters of Donders, with a reference to where they are published. This list may prove useful to the researcher²¹.

Chronological list of Blessed Peter Donders' letters

1. - 1842, July 3, Warmond. To Mgr. Henri den Dubbelden, tit. bishop of Emmaus, vicar apostolic of 's-Hertogenbosch, at St. Michielsgestel. - Ed. in PDR, No. 10, pp. 4-6, n. 1.
2. - 1842, November 13, Paramaribo. To the Very Rev. Gerard van Someren, parish priest and dean, at Eindhoven. - Ed. in PDR, No. 10, pp. 6-14, n. 2.

¹⁹ Donders has a tendency to overcapitalize. Besides using capital letters to refer to God and to the Saints, he also uses them when speaking of persons, places and things associated in some way with the spiritual order.

²⁰ I wish to thank Brother Constantius Dijkman who kindly helped me to define the exact text and who typed out the entire manuscript.

²¹ It certainly can be of help as a checklist in case further letters are found.

3. - 1843, June 5, Paramaribo. To the Very Rev. Jacob Cuyten, president of the major seminary of 's-Hertogenbosch, at Haaren. - Ed. in PDR, No. 10, pp. 15-17, n. 3.
4. - 1843, October 5, Paramaribo. To Miss Johanna Cornelia Manni, at Tilburg. Ed. in PDR, No. 10, pp. 17-19, n. 4.
5. - 1844, September 24 (with a postscript of October 8), Paramaribo. To Mr. Joachim Le Sage ten Broek, editor of the review *De Godsdienst-vriend*, who published the letter in vol. 54 (1845 I) 50-56. - Ed. in PDR, No. 10, pp. 19-24, n. 5.
6. - 1846, September 8 (date at the head of the letter) - December 5 (date at the end of the letter), Paramaribo. To the Very Rev. Gerard van Someren. - Ed. in PDR, No. 10, pp. 24-30, n. 6.
7. - 1861, September 4, Paramaribo. To the Rev. Arnold Swinkels, missionary in Surinam, then on leave in Holland. - Ed. in PDR, No. 10, pp. 30-31, n. 7.
8. - 1867, June 26, Paramaribo. To the Very Rev. Gerard van Someren. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 34-35, n. 8.
9. - 1869, May 29, Paramaribo. To the Very Rev. Gerard van Someren. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 35-36, n. 9.
10. - 1869, December 12, Batavia (leper colony). To his confrere Fr. Egidius Vogels, in Holland. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 36-38, n. 10.
11. - 1871, February 11, Batavia. To the Very Rev. Fr. Johan Schaap, superior of the Dutch Redemptorist Province, then in Surinam for a canonical visitation. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 38-40, n. 11.
12. - 1871, October 16, Batavia. To the Very Rev. Fr. Johan Schaap. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 40-43, n. 12.
13. - 1872, December 6, Batavia. To the Very Rev. Fr. Johan Schaap. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 43-45, n. 13.
14. - 1873, November 14, Batavia. To a confrere in Holland (Fr. Egidius Vogels?). - Ed. in PDR, No. 11, pp. 45-46, n. 14.
15. - 1873, November 14, Batavia. To the Very Rev. Fr. Johan Schaap. - Ed. in PDR, N. 11, pp. 46-48, n. 15.
16. - 1874, January 2-4, Batavia. To Mgr. Johan Swinkels, tit. bishop of Amorium, vicar apostolic of Surinam. - Ed. *infra*, n. 1.
17. - 1874, December 29, Batavia. To Mgr. Johan Swinkels, - Ed. *infra*, n. 2.
18. - 1875, January 18, Batavia. To the Very Rev. Fr. Johan Schaap, superior in Paramaribo. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 48-49, n. 16.
19. - 1875, May 3, Batavia. To the Very Rev. Fr. Peter Oomen, superior of the Dutch Redemptorist Province. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 49-50, n. 17.

20. - 1875, June 16, Batavia. To the Very Rev. Fr. Johan Schaap, superior in Paramaribo. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 50-51, n. 18.
21. - c. 1875 (undated), Batavia. To his confrere Fr. Cornelis van Coll, at Paramaribo. - Ed. *infra*, n. 3.
22. - 1876, July 17, Batavia. To the Very Rev. Fr. Peter Oomen. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 51-52, n. 19.
23. - 1877, January 20. To the Very Rev. Fr. Peter Oomen. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 52-53, n. 20.
24. - 1878, February 3, Batavia. To the Very Rev. Fr. Johan Schaap, pro-
vicar apostolic of Surinam. - Ed. in PDR, No. 11, p. 53, n. 21.
25. - 1880, June 8, Batavia. To the Very Rev. Fr. Peter Oomen. - Ed. in
PDR, No. 11, p. 54, n. 22.
26. - 1880, August 1, Batavia. To the Very Rev. Fr. Cornelis van Coll, pro-
vicar apostolic of Surinam (during the absence of Fr. Schaap). - Ed.
in PDR, No. 11, p. 55, n. 23.
27. - 1880, August 16, Batavia. To the Very Rev. Fr. Cornelis van Coll. -
Ed. *infra*, n. 4.
28. - 1880, August 24, Batavia. To the Very Rev. Fr. Cornelis van Coll. -
Ed. *infra*, n. 5.
29. - 1880, September 14, Batavia. To the Very Rev. Fr. Cornelis van Coll.
- Ed. *infra*, n. 6.
30. - 1880, October 1, Batavia. To the Very Rev. Fr. Cornelis van Coll. -
Ed. *infra*, n. 7.
31. - 1880, November 14, Batavia. To the Very Rev. Fr. Cornelis van Coll.
- Ed. *infra*, n. 8.
32. - 1880, December 12, Batavia. To the Very Rev. Fr. Cornelis van Coll.
- Ed. in PDR, No. 11, pp. 56-57, n. 25.
33. - 1881, January 2, Batavia. To the Very Rev. Fr. Cornelis van Coll. -
Ed. *infra*, n. 9.
34. - 1881, June 28, Batavia. To the Very Rev. Fr. Peter Oomen. - Ed. in
PDR, No. 11, pp. 57-58, n. 27.
35. - 1881, July <?>, Batavia. To the Very Rev. Fr. Cornelis van Coll. -
Ed. *infra*, n. 10.
36. - 1882, August 8, Batavia. To the Very Rev. Fr. Peter Oomen, then in
Surinam for a canonical visitation. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 58-59,
n. 28.
37. - 1882, September 24 (with a postscript of September 25), Batavia. To
the Very Rev. Fr. Peter Oomen. - Ed. in PDR, No. 11, p. 59-60, n. 29.

38. - 1882, September 24, Batavia. To the members of a charitable society that provides sacred vessels and vestments for poor churches, at Tilburg. - Ed. in PDR, No. 11, p. 60, n. 30.
39. - 1882, September 25, Batavia. To his confrere Fr. Willem Luyben, at Paramaribo. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 60-61, n. 31.
40. - 1883, January 20, Paramaribo. To the Governor of Surinam. - Ed. *infra*, n. 11.
41. - 1883, March 28, Paramaribo. To the Very Rev. Fr. Peter Oomen. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 61-62, n. 33.
42. - 1883, October 8, Paramaribo. To the Very Rev. Fr. Peter Oomen. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 62-63, n. 34.
43. - 1883, December 21, Coronie. To the Very Rev. Fr. Peter Oomen. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 63-64, n. 35.
44. - 1884, March 3, Coronie. To the president of the charitable society that provides sacred vessels and vestments for poor churches, at Tilburg. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 64-65, n. 36.
45. - 1884, April 16, Coronie. To his cousin Michiel van den Brekel. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 65-66, n. 37.
46. - 1884, April 16, Coronie. To the Very Rev. Antoon de Beer, at Tilburg. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 66-67, n. 38.
47. - 1884, June 29, Coronie. To the Very Rev. Fr. Peter Oomen. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 67-68, n. 39.
48. - 1884, October 3, Coronie. To his confrere Fr. Antoon Hengst, in Holland. - Ed. in PDR, No. 11, p. 68, n. 40.
49. - 1884, October 29, Coronie. To the Very Rev. Fr. Peter Oomen. - Ed. in PDR, No. 11, p. 69, n. 41.
50. - 1885, August 18, Coronie. To the Very Rev. Fr. Peter Oomen. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 69-70, n. 42.
51. - 1886, March 10, Batavia. To his confrere Br. Alphonsus (Antoon Koenen), at Paramaribo. - Ed. *infra*, n. 12.
52. - 1886, July 20, Batavia. To the Very Rev. Fr. Peter Oomen. - Ed. in PDR, No. 11, pp. 70-71, n. 43.
53. - 1886, December 16, Batavia. To the Very Rev. Fr. Peter Oomen. - Ed. in PDR, No. 11, p. 72, n. 44.

DOCUMENTS

1. - Brief aan mgr. Johan Swinkels¹; Batavia², 2-4 januari 1874. - Origineel in AGR, Scripta Petri Donders.

J.M.J.A.Thr.³

Batavia, den 2⁴ January 1874

Hoogwaardige Vader

Met de feestdagen zijn drie van mijn botevolk bij mij gekomen met verzoek om hen wat meer geld te geven om mijne boot te roejen, daar zij allen gezond zijnde niets meer van het Land ontvangen, en 50 centen per dag te weinig was, daar zij alles moesten koopen. Ik had dit reeds een geruimen tijd verwacht. En daar hunne redenen billijk zijn, heb ik hen voor het vervolg 64 centen per dag beloofd, vertrouwend dat UDHwd.⁵ dit zal billijken en hiermede genoegen nemen.

N. B. Met de pont komen 13 personen, kleine en groote, naar de stad om gevisiteerd te worden⁶. Een gedeelte der kinderen, 8 of 9, zijn verborgen, maar zullen moeten worden opgezocht, wijl de beheerder, de heer van Meerten⁷ hier is, involgens streng aanschrijven van⁸

¹ Mgr. Johan Baptist Swinkels (1810-1875), Redemptorist sedert 1845, titulair bisschop van Amorium en apostolisch vicaris van Suriname benoemd op 12 september 1865. Zie R. RITZLER - P. SEFRIN, *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi*, vol. VIII, Patavii 1978, 96.

² Te Batavia, gelegen in het district Saramacca aan de rechteroever van de rivier Coppename, was gedurende de jaren 1823-1897 de gouvernementsleproserie gevestigd. P. Donders had er bijna 30 jaren de zielzorg (1856-1866, 1867-1883, 1885-1887).

³ « Jezus, Maria, Jozef, Alfonsus, Theresia ». Deze aanroeping plaatsten de Redemptoristen in de vorige eeuw veelal boven hun brieven.

⁴ De dagdatum is niet geheel duidelijk, daar de brief op deze plaats geschonden is.

⁵ « Uwe Doorluchtige Hoogwaardigheid ». In de vorige eeuw was dit de gebruikelijke titulatuur voor bisschoppen.

⁶ Voor onderzoek op eventuele melaatsheid.

⁷ Blijkbaar de districtscommissaris. Zie verderop in de brief.

⁸ Hier volgt een onleesbare persoonsnaam, beginnend met « Al ».

wegens de Gouverneur⁹ om ze *allen* mede te brengen. 13 zijn reeds heden met de pont vertrokken.

Het getal grooten en kleinen zal zo 24 à 25 tezamen zijn, waaronder 5 [kleinen]: 3 meisjes van ruim 2 jaren en 2 jongens. Doch sommige zijn geborgen [= verborgen], doch zullen moeten te voorschijn komen, want de orders zijn streng: willen zij niet met zachtheid, dan met geweld.

Een chinees kind, <Caro>lus genaamd, is van de dood gered door een andere vrouw, wijl de vader, wanneer de tijding gekomen was dat dit kind ook naar de stad moest, het¹⁰ wilde vermoorden, liever dan afgeven. Daar ik dit wist, heb ik de Commissaris van Meerten verzocht om dit kind te laten, wijl ik vreesde, indien men dit met geweld vorderde, zij of het kind of zichzelf zouden doden. Doch [hij] wilde in het begin niet, waarop ik protesteerde, en ook de doctor¹¹, uit vrees dat er onschuldig bloed zou vloejen. Hij berustte hierin, doch kreeg met de corjaal nog strengere orders en kwam mij de brief voorlezen. Ik heb geantwoord dat ik toch tegen geweld protesteerde, ook de doctor. Hierop heeft de Commissaris de moeder weer laten roepen en haar verlof gegeven om zelf haar kind naar de stad te brengen en te blijven totdat het gevisiteerd zoude zijn, en [wordt het] besmet bevonden, weer met de pont met het kind naar Batavia terug te keren, wordt het gezond verklaard, dan de Gouverneur te bewegen om het nog 2 à 3 jaren bij de moeder te laten, daar het te klein is.

Dit is gelukt. De moeder is reeds met het kind vertrokken, en deze belofte heeft de Commissaris ook aan de vader van het kind in mijne tegenwoordigheid hernieuwd. Dan, zal hij zijn woord kunnen houden, dat het kind weer met de moeder terugkomt? Ik vrees ervoor. En wat kunnen dan de gevolgen zijn, wanneer zij zien dat zij bedrogen zijn? Soms zichzelf doden? Volgens het oordeel van den doctor zullen er wel eenige van de groote kinderen terugkomen. Er zijn er van 8, 9, 10, 12 tot 16 jaren. De grootere moeten een ambagt aan gaan leren.

Maar dan met de kleinen naar Lands grond¹², in het protes-

⁹ In de jaren 1873-1882 was jonkheer Cornelis Ascanius van Sijpesteijn gouverneur van Suriname.

¹⁰ Tussen de regels is een onleesbaar woord ingevoegd.

¹¹ De arts van de leprozerie.

¹² Het gouvernementssweeshuis was gevestigd op 's-Landsgrond Boniface. Omtrent de opvoeding van de katholieke wezen aldaar waren er nog al eens kwesties tussen de r.k. gemeente en de regenten van de inrichting.

tants weeshuis¹³ (om — God verhoede — het Protestanten of Hernutters te maken). De Goede God, hoop ik, zal die kleinen onder zijne bescherming nemen en UDHwd. het middel doen vinden om hen allen uit het gevaar te redden. Hierom zullen wij bidden. Ik heb aan de ouders en aan allen beloofd UDHwd. te schrijven en de ongelukkigen U aan te bevelen. Hier is een klein lijstje erbij¹⁴. R. Pater van Vlokhoven zal ze allen kennen¹⁵.

Intusschen zijn hier timmerlieden gekomen om alle gebouwen te repareren, delvers om de lozing in orde te maken, en er zal een assistent doctor komen¹⁶. Veele uitgaven! Ik begrijp het niet, of men moet weer andere besmettingen van de stad of plantagien zenden.

Heden 4 January, octava N.B. Sanctorum Innocentium¹⁷, gaan de kleinen die geborgen [= verborgen] waren met de boot naar de stad. Ook twee moeders, die de kleinste kinderen hebben, krijgen verlof om ze aan de stad te brengen. Ook de vaders gaan om te roejen. De Commissaris heeft aan de moeders beloofd dat de Gouverneur hen zal bezoeken op 's-Lands grond, en dan kunnen zij zelve hun best doen om de kinderen, na gevisiteerd te zijn, weder met hen naar Batavia te nemen, totdat zij wat grooter zijn. Maar zal hun dit worden toegestaan? Er zijn drie meisjes onder, twee tweelingen, en [voor] deze zou [het] wenschelijk zijn dat zij alle drie, na gezond verklaard te zijn en de moeders geen verlof konden krijgen om ze weer naar Batavia te brengen, in ons weeshuis 'De Voorzienigheid' opgenomen konden worden¹⁸. Ik hoop dit, dat de Goddelijke Voorzienigheid voor hen zal zorgen. De overige kinderen van 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 16, vooral tot 10, zou ook wenschelijk zijn dat [ze] bij de Broeders¹⁹ of Zusters schoolgaan. De overige grooten moeten een ambagt

¹³ Omtrent de zorg voor katholieke wezen, die vóór 1875 nogal gebrekkig was, zie [A. BOSSERS], *Beknopte geschiedenis der katholieke missie in Suriname*, Gulpen 1884, 320-323.

¹⁴ De toegevoegde lijst met namen is onbekend.

¹⁵ Pater Willem van Vlokhoven (1834-1896), sedert 23 januari 1871 in Suriname, had in de jaren 1871-1873 samen met p. Donders te Batavia gewerkt.

¹⁶ De verbetering van de hygienische en medische situatie te Batavia en de bestrijding der melaatsheid in het algemeen vormden een belangrijk onderdeel van het sociale program van gouverneur van Sijpesteijn.

¹⁷ Het feest van de hl. Onnozele Kindere[n] valt op 28 december. Het octaaf (8e dag volgend op het feest) wordt tegenwoordig niet meer herdacht in de liturgie.

¹⁸ In februari 1868 was een nieuw gebouw als meisjesweeshuis in gebruik genomen dat 'De Voorzienigheid' genoemd werd. Bij gouvernements-resolutie van 7 maart 1872 (n. 11) kreeg de inrichting rechtspersoonlijkheid onder de titel van: Gesticht van Liefdadigheid onder de naam van 'De Voorzienigheid'.

¹⁹ Hier zijn bedoeld de Broeders Redemptoristen, die sinds 1866 te Paramaribo

leren. Deus, ut spero, in omnia et pro omnibus providebit.

Hierbij de lijst van de opgezonden²⁰. De geteekenden met een klein kruisje zijn die vijf kleine kinderen. De Commissaris heeft mij verzocht om UDHwd. te schrijven dat UDHwd. Uw invloed bij de Gouverneur zoude gelieven aan te wenden teneinde die vijf kleinen weer naar Batavia terug konden komen, totdat zij 6 à 7 jaren oud zijn geworden. En ik voeg erbij: indien dit niet gelukt, dan tenminste in ons weeshuis opgenomen mogen worden.

God zij dank, alles is goed bedaard afgeloopen. De Commissaris was blij en schrijft een zeer bewegelijken brief, die ZE. ons heeft voorgelezen, aan den Gouverneur wegens die kleine kinderen. Ook de doctor groet UDHwd.

Na UDHwd. deze allen volgens bijzijnde lijst, maar vooral de kinderen te hebben aanbevolen, verblijve ik, na Uwen bisschoppelijken zegen te hebben verzocht, in de H. Harten van Jezus en Maria, Hw. Vader

UDHws. onderd[anige] zoon
P. Donders CSSRed.

2. - Brief aan mgr. Johan Swinkels; Batavia, 29 december 1874. - Origineel in AGR, Scripta Petri Donders.

J.M.J.A.Thr.

Batavia, den 29 Decembris 1874

Hoogwaardige Vader

Volgens verlangen geef ik met deze kennis dat ik de volgende dispensaties heb verleend:

1°. - Den 11 Decembris matrimonio juncti sunt Chrispijn Andreas de Meer cum Emelina Loods (acatholica), cum dispensatione super illicitate. Testes fuere Louis de Meer et Johannes Rumaar in plantage Monitor, Saramacca.

2°. - 15 Decembris. Pier Carel Jacobus Goede cum Philippina Josephina Kees (Hernhuterana). Testes fuere Augustinus Butheine et Nicolaas Ven. Item, Saramacca. Cum dispensatione super illicitate.

een jongensschool leidden en daar ook zelf onderwijs gaven. Zie BOSSERS, *Beknopte geschiedenis* 315-316 en 296. Eerst in het begin dezer eeuw (1902) vestigde zich een Broedercongregatie van onderwijzers (de Fraters van Tilburg) in Suriname.

²⁰ Vermoedelijk de reeds eerder vermelde lijst van namen. Zie noot 14.

3°. - Philip Louis Durepee [?] cum Susanna Charlotte Grunberg (Lutherana), cum dispensatione super illiciteate. Testes fuere Augustinus [Butheine] et Nicolaas Ven, ut supra.

Dus drie dispensatien ejusdem ordinis (en vroeger één, maakt vier), dus heb ik nog één over. Nu zou het goed zijn, indien UDHwd. dit nog eens met vijf casus wilde vernieuwen.

Gister (N. B. op Onnozele Kinderen) komt de schoener hier onverwags om alle kinderen van 2 jaar en daarboven, die gezond schijnen, *meteens* naar de stad te vervoeren op 's-Lands grond in het weeshuis²¹, ook volwassenen die gezond schijnen om ook alle gevisiteerd te worden. Later zal ik het getal opgeven. Nu zou het wensche-lijk zijn dat de heer Haase directeur werd op 's-Lands grond, zoals vroeger spraak was²². Maar zal dit gebeuren?

Ik heb zeer gegronde hoop dat het zal goed gaan met de schoolmeester bij de Indianen op Tabiti²³. De volgende week (Deo sic volente) gaan [= ga] ik er naar toe, en zoo ik hoor, zal ik ook eenige kinderen en bejaarden kunnen doopen. Dus eene volgende gelegenheid hoop ik UDHwd. daar verders over te kunnen schrijven en, zo hoop ik, gunstig.

Laten wij God bidden en op Hem al ons vertrouwen stellen.

Van ganscher harte wenschen wij²⁴ UDHwd. een Zalig Nieuwjaar en Gods beste zegeningen. En daar dit [jaar] met kruissen begint, kan het niet anders (indien wij die met onderwerping aan Gods H. Wil aannemen en dragen), of het moet tot ons heil en eeuwig geluk medewerken. De Goede God schenke UDHwd. nog veele jaren en veele genadens om een groot heilige te zijn, fiat, fiat. Hierom zullen wij bidden.

Onder afsmeking van Uwen bisschoppelijken zegen verblijven wij in de H. H. Harten van Jezus en Maria

UDHws. ond[erdanige] zoon
P. Donders CSSRed.

²¹ In het gouvernementsjournaal van 1875 staat onder 25 januari (n. 8) een brief, waarvan de korte inhoud als volgt is aangegeven: « Den geestelijke P. Donders des Gouverneurs bijzonderen dank betuigd voor de krachtige medewerking bij gelegenheid van de opzending der op het etablissement Batavia aanwezige kinderen ».

²² De heer Haase wordt ook in andere documenten uit die tijd genoemd. Of de benoeming doorgegaan is, weten wij niet.

²³ De Tabiti is een zijrivier van de Coppename. De samenloop ligt ca. 18 km ten zuiden van Batavia. P. Donders had daar reeds in 1868 Karaiben bezocht en enkele kinderen gedoopt. Zie *Spic. hist.* 27 (1979) 420.

²⁴ Assistent van p. Donders was in de jaren 1873-1876 p. Engelbert Startz (1837-1887). Op 23 november 1872 in Suriname aangekomen, vertrok hij weer om gezondheidsredenen naar Nederland op 4 februari 1881.

3. - Brief aan pater Cornelis van Coll²⁵ CSSR; [Batavia, c. 1875²⁶]. - Origineel in AGR, Scripta Petri Donders.

Voor den Eerw. Pater van Coll

Eerw. Confrater

Dit in antwoord om [= op] het eerste gedeelte van UEerws. brief; het tweede gedeelte later.

Waarschijnlijk zal de meid van den doctor, grootmoeder der twee kinderen, spoedig aan de stad komen om met de Paters en Monseigneur te spreken over de kinderen. Konden zij in het weeshuis worden opgenomen, was [dit] mijns dunkens het beste, maar ik verneem van de vrouw van den doctor dat die Monsanto [?], vader der twee kinderen, zich als voogd reeds van het begin af heeft laten benoemen. Dus vrees ik, of de Gouverneur door tussenkomst van Monseigneur mogt er iets aan kunnen doen, dat b.v. de grootmoeder als voogdes kan benoemd worden. Als deze aan de stad komt, zal UEerw. kunnen zien wat te doen.

tt.

In SS. Cordibus Jesu et Mariae
P. Donders CSSRed.

4. - Brief aan pater Cornelis van Coll CSSR; Batavia, 16 augustus 1880. - Origineel in AGR, Scripta Petri Donders.

J.M.J.A.Th.

Batavia, den 16 Augustus 1880²⁷

Hoogwaarde Pater²⁸

Ik dank UHwd. voor Uwe inlichtinge wegens de reis naar de

²⁵ P. Cornelis van Coll (1842-1922) was op 10 november 1871 als student in Suriname aangekomen en op 10 december d.a.v. te Paramaribo tot priester gewijd. In memoriam in *Analecta CSSR* 2 (1923) 42-46.

²⁶ Deze brief is ongedateerd. Uit de aanspreektitel blijkt echter dat hij geschreven is vóór de tijd dat de geadresseerde een hogere functie was opgedragen, d.w.z. vóór 1880. Zie noot 28.

²⁷ P. van Coll noteerde bovenaan de brief: « beantwoord ».

²⁸ Op 21 juli 1880 werd P. van Coll benoemd tot provicaris tijdens de afwezigheid van provicaris Johan Henri Schaap. Vandaar de veranderde titulatuur in de volgende brieven.

Maratakka²⁹, en ben het volkomen met UHwd. eens. Ik zal die reis uitstellen totdat de Goede God het zal beschikken, en een andere Pater naar Batavia zal kunnen komen³⁰. Gods H. Wil geschiede in alles!

De heer Roseveld heeft een zerksteen, kalk en cement gezonden. De heer Hogerhuis heeft aan den directeur die steen en steenen, kalk, en cement gezonden om op het graf van Antoon Roseveld z.g. een monument op het kerkhof alhier op te regten. En [ze] zijn reeds bezig. Ik heb zover verlof verleend om dit te doen, maar [aan] de directeur gezegd dat ik deze zaak aan UHwd. zoude schrijven, daar aan de stad Paramaribo voor zulk monument moet betaald worden.

Gelieve dus de goedheid te hebben, Hoogw. Pater, van mij te laten weten, of en *hoeveel* daarvoor betaald moet worden.

De kerk is reeds van buiten eens geschilderd. Frater Frans³¹ is wel!

God zij dank dat Pater Startz beter is, maar dit kan zich weer herhalen³². God alleen weet alles het beste. Zijn H. Wil geschiede!

Verders is hier alles in status quo.

De hartelijke groeten van Frater Frans, waarbij ik de mijne voege en verblijve in Cordibus Jesu et Mariae

Reverentiae vestrae
Humilis famulus [?] et Frater addictissimus
P. Donders CSSR

P. S. Gisteren, Maria Hemelvaart, hebben alhier 6 personen hunne eerste H. Communie gedaan. De Goede God geve hen de volharding.

²⁹ De Maratakka is een zijrivier van de Nickerie. De uitmonding ligt kort voorbij het plaatsje Wageningen.

³⁰ Op 9 augustus was p. Johan Henri van de Kamp (1829-1888; in Suriname aangekomen op 7 mei 1873) van Batavia naar Paramaribo vertrokken, om vandaar verder te gaan naar Boston voor een oogoperatie. Aldus noteerde p. Donders in de kroniek van Batavia. Van de Kamp vertrok uit Paramaribo op 25 september en keerde niet meer naar Suriname terug, doch bleef verder in de Verenigde Staten.

³¹ Broeder Franciscus (Frans Jozef Harmes; 1835-1894) was op 24 november 1866 in Suriname aangekomen.

³² P. Engelbert Startz (zie noot 24) schijnt te Batavia een infectie te hebben opgelopen, die zijn gestel nooit geheel overwonnen heeft.

5. - Brief aan pater Cornelis van Coll CSSR; Batavia, 24 augustus 1880. - Origineel in AGR, Scripta Petri Donders.

J.M.J.A.Th.

Batavia, den 24 Augustus 1880³³

Hoogwaardige Pater!

Hartelijk dank voor UHws. geeerde letteren en ook dank voor het aanbieden van de faculteit op [= om] te dispensereren, indien het nodig ware. Ik heb nog verscheidene dispensaties in voorraad van Monseigneur³⁴ ontvangen, zodat ik op het oogenblik er geen behoefte aan heb. Als het geval komt [= komt], zal ik UHwd. bijtijds schrijven.

Een andere questie. Seder[t] 4 à 5 weken hebben wij den Kruisweg moeten wegnemen uit de kerk, en zal nog wel 2 à 3 weken verlopen eer alles klaar en goed droog is, zodat het een kleine 2 maanden zal worden vooraleer dezelve weer kan opgehangen worden³⁵. Zal het dus niet noodzakelijk zijn, om de aflaten en gunsten te kunnen verdienen, dat de Kruisweg weder canonicè opgericht wordt en de schilderijen en kruisjes weder ge<wijd> worden? Indien het noodzakelijk is dat dit weder moet geschieden, dan facultatem peto de novo Viam Crucis erigendi cum applicatione indulgentiarum et privilegiorum cum hac annexorum³⁶.

Hier is alles in statu quo.

Bidden wij veel voor elkanderen.

Na minzame groeten verblijf ik in de H. H. Harten van Jezus en Maria

UHws. onderdanigen dienaar
en toegenegensten confrater
P. Donders CSSR

³³ P. van Coll noteerde bovenaan de brief: « beantwoord ».

³⁴ Mgr. Johan Henri Schaap (1823-1889), Redemptorist sedert 1845, apostolisch provicaris van Suriname benoemd op 20 juni 1876, titulair bisschop van Hetalonia en apostolisch vicaris van Suriname benoemd op 10 september 1880. Zie RITZLER-SEFRIN, *Hierarchia catholica* VIII 304.

³⁵ Onder de geschriften van p. Donders, bewaard in AGR, bevindt zich ook zijn aanvraag de Kruisweg te Batavia te kunnen oprichten met de toestemming daartoe door p. Schaap gegeven op 25 juni 1876, evenals de acte van oprichting van 2 juli 1876. Beide documenten zijn door p. Donders eigenhandig geschreven.

³⁶ Volgens liturgisch recht is het niet nodig in een geval als dit de Kruisweg

6. - Brief aan pater Cornelis van Coll CSSR; Batavia, 14 september 1880.
- Origineel in AGR, Scripta Petri Donders.

J.M.J.A.Th.

Batavia, den 14 September 1880

Hoogwaardige Pater!

Zondagmorgen zijn wij een kwart voor 8 uren alhier wel aangekomen en vonden alles rustig.

Ik wilde op plantage Catharina Sophia aangaan, zoals wij tezamen afgesproken hadden, maar het water was zo laag dat het niet mogelijk was bij de landingsplaats te komen. Later zal ik mijn best doen om die zaak in orde te maken, als het mij mogelijk zal zijn ³⁷.

Ik ben voornemens ³⁸, Deo sic volente, als er gene verhindering kom[t], om aanstaande Zondag, 19 dezer, mijne groote retraite des avonds te beginnen ³⁹. Bid s.v.p. wat voor mij, opdat ik deze wel mag doen. Ik zal wederkerig voor Uwe Hoogwaardigheid bidden.

De grote questie is beslist, maar nog niet uitgevoerd. Joseph ⁴⁰ zal UHwd. beter vertellen dan ik het kan schrijven. De directeur heeft zich ferm gedragen en mij goed geholpen. De Goede God belone het hem. Nader, als ik mijne retraite gemaakt heb, zal ik UHwd. verder schrijven ⁴¹.

Na minzame groeten verblijf ik in de H. H[arten] van Jezus en Maria, Hoogw. Pater

UHws. ond[erdanige] dienaar et confrater
P. Donders CSSR

opnieuw op the richten. Het antwoord van p. van Coll op de aanvraag van p. Donders is niet bekend.

³⁷ De gouvernementsplantage Catharina Sophia was aan de Saramacca gelegen en werd evenals de andere plantages aan deze rivier regelmatig door p. Donders bezocht. Over welke 'in orde te brengen zaak' het hier gaat, is ons niet bekend.

³⁸ In het origineel staat: « van voornemens ».

³⁹ De strikte afzondering van tien dagen in overweging en gebed, waartoe iedere Redemptorist in die tijd elk jaar, op een tijd naar verkiezing, gehouden was.

⁴⁰ Deze Jozef, die ook in andere documenten voorkomt, schijnt een soort factotum van p. Donders geweest te zijn.

⁴¹ P. Donders schreef inderdaad op 1 oktober, dus aanstonds na zijn tiendaagse afzondering, weer aan p. van Coll over 'de grote questie'. Zie de volgende brief.

7. - Brief aan pater Cornelis van Coll CSSR; Batavia, 1 oktober 1880. - Origineel in AGR, Scripta Petri Donders.

J.M.J.A.Th.

Batavia, den 1 October 1880

Hoog Eerwaarde Pater!

Hierbij ontvangt UHwd. de verantwoordrekening van de vorige maand, tegelijk met de gelezene intentien⁴² en een pakje voor R. Pater Odenhoven⁴³.

De questi[e] tusschen de twee vrouwen met de mannen etc. is nog niet uit. Gedurende mijne retraite⁴⁴ hebben zij zich tamelijk stil gehouden, maar gisteren [zijn ze] weer begonnen en hevig, zo Joseph mij gisteravond meldde. Hij zegde mij ook dat hij Leentje, zijne vrouw, naar de stad wilde brengen, om daar te verblijven; en zelf wilde hij ook later Batavia verlaten. Maar dat Wilhelmina ook van Batavia verwijderd moest worden, anders zou de zaak nog erger worden. Wat zoude ik doen? Ik beveel de zaak aan God aan en aan Maria.

[Ik] wilde de directeur raadplegen, maar deze is zo bang voor het volk, dat hij zich niet met de zaak wilde inlaten uit vrees van partijdigheid. Ook was hij van gevoelen dat alle beiden moesten verwijderd worden; dat ik moest handelen.

Wat kon ik beter doen dan aan de Goede God en aan Maria te vragen, wat ik moest doen. Tot dat einde bad ik in de kerk het Rozenhoedje, in de hoop en [het] vertrouwen dat Maria, die Goede Moeder van Altijddurende Bijstand⁴⁵, mij raad zoude geven; en ziet, het komt mij nu duidelijk voor, wat te doen en hoe mij te redden voor die geduchte partijen van Wilhelmina⁴⁶.

⁴² Tot welke intenties, en door wie opgegeven of aangevraagd, hij de h. Mis opgedragen (gelezen) had.

⁴³ P. Engelbert Odenhoven (1842-1915), sedert 10 augustus 1868 in Suriname.

⁴⁴ Zie de vorige brief van 14 september 1880.

⁴⁵ Sedert het oude origineel der schilderij van de Moeder van Altijddurende Bijstand op gezag van Pius IX aan de Redemptoristen was overgedragen en in hun kerk te Rome ter verering was uitgesteld in 1866, was de devotie tot Maria onder deze titel in korten tijd algemeen geworden in de Congregatie. Spoedig werden kopiën van de originele schilderij in alle kerken en kapellen der Redemptoristen aangebracht.

⁴⁶ In het origineel: « voor van Wilhelmina »; « voor » staat op 't einde van een regel, « van » in het begin van de volgende. Blijkbaar een verschrijving.

Joseph had mij gisteren gezegd, de zaak zoude al lang beslist zijn geweest en de trobbis kaba⁴⁷, was hij onder dienst van de doctor of directeur, want dan had hij al lang deze zaak voor de kantonregter gebragt enz., en [hij] was niet tevreden dat ik dit altijd had tegengehouden. Dit viel mij [in] onder het bidden dat het beste zou zijn Joseph genoeg te geven, dan kan de kantonregter beslissen en ik blijf buiten de questie, en daar er niets kan bewezen [worden]: er heeft geene vergifting plaats gehad, wel ongenoegen, maar gene verwonding, nog [= noch] iets wat strafbaar is enz.

Ik ga na[ar] Joseph en zeg hem, daar ik de zaak niet kan beslissen, wijl men mij niet geloof[t] en [zij] zich niet in het goede met elkanderen willen verzoenen, dat ik gedacht heb dat de kantonregter dan maar moet beslissen enz. Hiermede was Joseph zo blijde dat hij dadelijk zijne reis naar de stad uitstelde en mij bedankte. Hij zoude zelf de zaak aangeven en zorgen dat ik buiten alle questies bleef. Nu hoop ik dat de Goede God en Maria deze ongelukkige zaak op de beste wijze zullen doen eindigen. Dan ook hebben zij *bunnen wil*; alle de twee partijen, zoo ik meen.

Bid ook tot dat einde een *Ave Maria* s.v.p. Dezen en het pakje zal Joseph, zover hij kan, zorgen dat het in de stad kom[t].

Na minzame groeten alsook aan de Paters enz. verblijve ik in Cordibus Jesu et Mariae

Servus vester et Confrater addictissimus
P. Donders CSSR

8. - Brief aan pater Cornelis van Coll CSSR; Batavia, 14 november 1880. - Origineel in AGR, Scripta Petri Donders.

J.M.J.A.Th.

Batavia, den 14 Novembris 1880

Hoogwaardige Pater!

Hiernevens ontvangt UHwd. de verantwoordrekening van de maand October. De gelezene intentien heb ik reeds in de stad zijnde opgegeven.

⁴⁷ Een negerengelse uitdrukking, die betekent: de narigheid (trobbis, verbastering van troubles) voorbij. Ik dank mijn confrater J. Dankelman, vicepostulator van de 'causa' Donders, die zo goed was bij enkele oud-missionarissen van Suriname te informeren naar de juiste betekenis der uitdrukking.

Die 25 Octobris in Saramacca Inferiore matrimonio juncti sunt Johannes Keyser (Hern.) cum Helena Gerling, cum dispensatione super illicite in matrimonio mixto. Testes fuere Johannes Gerling et Christina Gerling.

Op plantage Kent ben ik aangeweest om een kind te doopen en heb de nieuwgetrouwden daar aangetroffen. Het schijnt dat Kato Kerstens uit eigene beweging de dispensatie wilde aanvragen, ook al hadden zijzelve die aangevraagd. Zou die geweigerd moeten worden, wijl de man, Protestant, niet wil toestemmen dat de kinderen catholijk gedoopt zouden worden, dit zal goed zijn dat Pater Romme⁴⁸ dit weet. Zij zijn hier op plantage maar tijdelijk en komen weer aan de stad.

Cornelia, de huismeid, verzoek[t] aan Frater Frans om de planken voor hare doodskest, die hij beloofd had, te zenden.

Bid s.v.p. wat voor Batavia, want het gaat al meer en meer agteruit; ik wil zeggen in het godsdienstige. Et oremus pro invicem mutuum [= mutue] ut salvemur.

Na minzame groeten alsook aan alle Patres et Fratres verblijfve ik in de H. H. Harten van Jezus en Maria

UHWst. onderdanigen dienaar en confrater
P. Donders CSSR

P. S. Gelieve de goedheid te hebben van aan Frater Pius⁴⁹ te verzoeken om hosties te zenden, indien ze nog niet gezonden zijn.

9. - Brief aan pater Cornelis van Coll CSSR; Batavia, 2 januari 1881. - Origineel in AGR, Scripta Petri Donders.

J.M.J.A.Th.

Batavia, 2 January 1881

Hoogwaardige Pater

Hiernevens ontvangt UHwd. de lijst der gedoopten en getrouwden van het vorige jaar, zowel van Batavia als [van de] plantages en

⁴⁸ Pater Johan Baptist Romme (1832-1889) was op 8 februari 1864 als wereldpriester in Suriname aangekomen. Nadat in 1866 de Redemptoristen de zielzorg in de kolonie hadden overgenomen, trad hij tot deze Congregatie toe en legde met p. Donders op 24 juni 1867 de religieuze geloften af.

⁴⁹ Broeder Pius (Jozef Timmerman; 1841-1913) was op 24 december 1876 in Suriname aangekomen.

Indianen: 66 gedoopt, 15 paren getrouwd. Ook tegelijk de verantwoorderekening van de maand December a.p.⁵⁰, met een batig saldo van 2 centen; en ook de opgave der gelezene intentien van de maand December.

Ook zende ik UHwd. de namen van de leden van den 'Levendden Rozenkrans' van Batavia, om met de stad Paramaribo vereenigd te worden, volgens UHws. verzoek⁵¹.

N. B. Wees zo goed, Hwd. Pater, van aan Frater Frans te zeggen dat de pont van Batavia morgen van hier vertrekt naar de stad om zieken af te halen; eene goede gelegenheid om de planken voor den directeur te zenden met de pont, zoals zij vroeger hebben afgesproken met elkanderen.

Bij ontvangst dezer zal Monseigneur⁵² met de twee Paters⁵³ en Frater⁵⁴ mogelijk reeds gearriveerd zijn. Groet dan ZDHwd. en zijne volgelingen hartelijk van mij en feliciteer hen alle, zoals ik vroeger verzogt heb, s.v.p. Wees ook zo goed van ZDHwd. zijnen bisschoppelijken zegen voor mij te verzoeken.

En als Monseigneur het goedvind[t], kom ik spoedig eens aan de stad een bezoek brengen. UHwd. zal wel zo goed zijn, om mij dit bij de eerste gelegenheid te laten weten, als ZDHwd. dit goedvind[t]. Later kunnen wij mondelings een en ander bespreken.

Bidden wij veel voor elkanderen.

Verders verblijve ik, na minzame groeten, in de H. H. Harten van Jezus en Maria, UHwd. Pater

UHws. onderd[anige] dienaar
en confrater addictissimus
P. Donders CSSR

⁵⁰ Anno praeterito, d.i. vorig jaar.

⁵¹ De broederschap van de Levende Rozenkrans was in de kerk van de H. H. Petrus en Paulus te Paramaribo opgericht op 10 februari 1856. P. van Coll hernieuwde de oprichting in canonicke vorm op 8 september 1880.

⁵² Mgr. Schaap kwam op 6 januari 1881 te Paramaribo aan.

⁵³ De paters Willem de Weerd (1849-1896) en Charles Warren Currier. De eerste werkte tot zijn dood in Suriname, de laatste vertrok in 1882 naar de Verenigde Staten en trad in 1891 uit de Congregatie.

⁵⁴ De kandidaat Gerard van Tooren (1853-1931), die op 2 februari 1882 te Paramaribo de religieuze geloften aflegde en aldaar op 30 december 1883 tot priester werd gewijd.

10. - Brief aan pater Cornelis van Coll CSSR; Batavia, juli 1881⁵⁵. - Origineel in AGR, Scripta Petri Donders.

J.M.J.A.Th.

Batavia, < > July 1881

Zeer Eerwaarde Pater⁵⁶

Ik was verwonderd geen brief of het aangevraagde te ontvangen, doch ik begrijp de zaak: mijn brief was aan Monseigneur geadresseerd, en Monseigneur, zo ik verneem, ligt in karantijn⁵⁷, en UZEerw. heeft de brief niet geopend. Zend dan s.v.p. zo spoedig mogelijk de drie artikelen volgens het bijzijnde lijstje⁵⁸.

Ik zend twee kisten, als Rups⁵⁹ dezelve mee kan nemen: 1° met applesine [= sinaasappelen], 2° met oude kouranten en boeken, en twee hà [= à] drie dozen. En wat papagaaïen vederen voor de Zusters.

Wat is dat eene ontzettende teleurstelling voor Monseigneur en Bor[r]et⁶⁰ 21 dagen op het schip te moeten doorbrengen⁶¹. En wat is er aan te doen dan Gods H. Wil en beschikkinge te eerbiedigen en zich hieraan te onderwerpen. Bidden wij voor hen en voor elkanderen.

⁵⁵ De dagdatum ontbreekt, daar de brief op deze plaats geschonden is.

⁵⁶ Bij de terugkomst van mgr. Schaap was p. van Coll automatisch van zijn functie van provicaris ontheven; hij bleef echter overste van het klooster te Paramaribo. Vandaar de verandering in de titulatuur.

⁵⁷ Arbitraire vernederlandsing van het franse leenwoord quarantaine.

⁵⁸ Het bijgaande lijstje is niet bekend.

⁵⁹ Naar alle waarschijnlijkheid Gijsbert Lodewijk Rups, een der getuigen in het zaligverklaringsproces van p. Donders.

⁶⁰ Arnold Borret (1848-1888) was na zijn promotie in de rechten aan de universiteit te Utrecht (1872) enkele jaren als advocaat te Rotterdam werkzaam geweest en vervolgens in 1878 tot griffier van het Hof van Justitie te Paramaribo benoemd. Op 2 februari 1882 trad hij aldaar in het noviciaat van de Redemptoristen en legde op 2 februari 1883 de religieuze geloften af. Op 11 februari d.a.v. werd hij door mgr. Schaap tot priester gewijd. Een levensschets van Borret door A. Dankelmann is gepubliceerd in *Monumenta historica. Bijdragen tot de geschiedenis van de Nederlandse Provincie der Redemptoristen* 8 (1956) 16-26. Biographische notitie in de *Encyclopedie van Suriname*, Amsterdam-Brussel (Elsevier) 1977, 78.

⁶¹ Mgr. Schaap was, in gezelschap van Mr. Borret, teruggekomen van een vormreis naar Coronie. Het stoomschip 'Curaçao' had echter Demerara aangedaan, waar toen een besmettelijke ziekte heerste. Vóór zij aan land mochten in Paramaribo, moesten de passagiers daarom 21 dagen in quarantaine blijven.

Na minzame groeten, ook s.v.p. aan alle Eerw. Paters en Fratens, verblijf ik in de H. H. Harten van Jezus en Maria, ZEerw. Pater

UZEerw. onderd[anige] dienaar
en confrater addictissimus
P. Donders CSSR

11. - Brief aan de Gouverneur van Suriname; Paramaribo, 20 januari 1883.
- Origineel in het Centraal Archief van Suriname te Paramaribo; fotocopie in AGR, Scripta Petri Donders.

Aan Zijne Excellentie den Gouverneur der Kolonie Suriname ⁶².

Geeft met verschuldigden eerbied te kennen

P. Donders, R. K. Geestelijke van den 2^{den} rang ⁶³, te Batavia gevestigd en tijdelijk te Paramaribo verblijvend, dat hij Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid Monseigneur J. H. Schaap, Vic. Apost. van Suriname, om zijn eervol ontslag heeft gevraagd uit de door hem waargenomene bediening, en hem dit, blijkens overgelegd schrijven, werd verleend met ingang van 1^{en} Maart; dat hij bij resolutie van den 23sten December 1862 erkend is als geestelijke van den 2^{den} rang ⁶⁴, en hem in deze hoedanigheid eene jaarwedde van 1500 gulden, met ingang van den 1sten Januari 1863, toegekend is; dat hij, den 27 October 1809 geboren, thans den ouderdom van 74 jaren heeft bereikt, en blijkens bovenvermelde opgave, den door de wet voorgeschrevenen diensttijd heeft vervuld.

Redenen waarom hij zich tot Uwe Excellentie wend[t] met het eerbiedig verzoek dat het haar moge behagen hem een pensioen

⁶² In de jaren 1882-1885 was baron Johan Herbert van Heerdt tot Eversberg gouverneur van Suriname.

⁶³ Bij Koninklijk Besluit van 27 september 1862 (n. 52) was bepaald dat er voortaan zes R. K. geestelijken in Suriname zouden bezoldigd worden: één van de 1e rang (de kerkvoogd) à fl. 3500, de overige vijf van de 2e rang à fl. 1500. Dit K. B. trad in werking op 1 januari 1863.

⁶⁴ Op 23 december 1862 waren met P. Donders ook Th. Kempkes, P. Masker, Ant. Meurkens en Arn. Swinkels als bezoldigde geestelijken van de 2e rang erkend. Deze hadden in de jaren 1864-1869 de kolonie verlaten en in hun plaats waren successievelijk Redemptoristen als bezoldigde geestelijken erkend.

te willen toekennen naar verhouding van eenen diensttijd van 20 jaren⁶⁵.

't Welk doende enz.

P. Donders⁶⁶

Paramaribo, den 20sten Januarie 1883

12. - Brief aan broeder Alphonsus (Antoon Koenen⁶⁷); Batavia, 10 maart 1886. - Origineel in AGR, Scripta Petri Donders.

J.M.J.A.Th.

Batavia, den 10 Maart 1886

Eerw. Medebroeder Alphonsus

Hartelijk dank voor Uwen brief van 18 January. Ik heb lang op occasie moeten wagten om te antwoorden. Ook dank ik U voor UEerws. geschenk. Ik zal aan UEerws. verzoek trachten te voldoen en ook aan [dat van] de schoolkinderen. Het een en ander nieuws zal de ZEerw. Pater Romme wel mededelen.

Gisteren ontfang [= ontving] ik een brief van Monseigneur, waarin hij mij verzogt van spoedig aan de stad te komen en een kamer klaar te maken voor een Pater die verlang[t] tot verandering van clima en om het Negerengels te leren eenigen tijd hier te verblijven⁶⁸. Daarom ga ik nog hedenavond, Donderdag 11, op reis. Gelieve dit Pater Romme mede te delen.

Bid s.v.p. veel voor mij. Ik zal ook voor UEerw. bid[d]en. Na minzame groeten verblijve ik in de H. H. Harten van Jezus en Maria

UEerw. toegenegen Medebroeder
P. Donders CSSR

⁶⁵ De gouvernementsresolutie (n. 319/8) op Donders' aanvraag werd genomen op 10 maart. Het betreffende K. B. (n. 28) volgde op 4 mei en de beschikking van het gouvernement (n. 973/16 La. A) op 18 augustus. Ik dank Mevr. E. Themen van het Centraal Archief te Paramaribo voor deze gegevens, evenals p. S. Mulder die ze mij op 3 maart 1980 toezond.

⁶⁶ De ondertekening, die op twee plakzegels van 25 cent staat, is wat vervaagd.

⁶⁷ Broeder Alphonsus (Antoon Koenen; 1839-1910) was op 10 mei 1869 in Suriname aangekomen.

⁶⁸ Op 17 maart 1886 kwam pater Alfons Timmermans (1856-1906) te Batavia aan. Op 14 juli vertrok hij naar Coronie. Aldus noteerde p. Donders in de kroniek van Batavia.